

EGY ELHIBÁZOTT BIBLIOGRÁFIA ÉS TANULSÁGAI

Rózsa György

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

Napjainkban, amikor a tudományszervezés kérdéssel mind többen foglalkoznak Magyarországon is /lásd például a Magyar Tudomány 1966-os évfolyamát/, az érdekelt szakemberek, kutatók és könyvtárosok egyaránt örvendezhetnek egy kutatásszervezési bibliográfia megjelenésének, különösen olyan vonzó című munkának, mint amilyen "A kutatásszervezés és tudományelmélet bibliográfiája", amelyet egyik jelentős kutatóintézetünk, az Építőanyagipari Központi Kutató Intézet fémjelez szellemi kiadóként.*

Az örvendezés sajnos csak addig tart azonban, amíg a bibliográfiát kézbe nem vesszük. Ez a bibliográfia ugyanis mind koncepciójában, szerkesztésében, mind feldolgozási módszereiben elhibázott, távol áll egy bibliográfiával szemben felállítható követelményektől. Nem kellemes ezt így megállapítani egy láthatóan sok iparkodással készült munkáról, mégsem lehet szó nélkül elmenni mellette, mert szinte sűrítve tartalmazza a hasonló műfajú munkákkal kapcsolatban felvethető kifogásokat és ezáltal bizonyos tanulsággal is szolgál. Eppen ezért e bibliográfiával nem egy kurta recenzió keretében kell foglalkozni, hanem egy kissé alaposabban megvizsgálni koncepcióját, feldolgozási módszereit, technikáját stb., legkevésbé sem bántó céllal, hanem kizárólag okulásként.

A bibliográfia problémái mindjárt a tartalomjegyzékkel kezdődnek. A 7-24. oldalig tartó "Bevezetés" I. része 11 fejezetre bontja mondanivalóját, ami erős túlzás; a bevezetésnek éppen az a lényege, hogy a munka egészéről tájékoztasson, ne pedig a tartalomjegyzék 85 %-át foglalja el. Meglepő a II. rész címe: "Ajánló bibliográfia". Erről a témáról ajánló bibliográfia? Kinek? Mi célból?

* REICHARD Ernő: A kutatásszervezés és tudományelmélet bibliográfiája. Bp. 1965. EM Építésügyi Dokumentációs Iroda. Számozatlan.
/EM Építőanyagipari Központi Kutató Intézet/

A tartalomjegyzék következő meglepetése, hogy az egész anyagot egyszerűen "Könyvek, brosurák, monográfiák stb." ömlesztve találja, majd a "Folyóiratcikkek" szerepelnek. Az igazi meglepetés akkor éri a kutatót, amikor a tartalomjegyzékben megadott számok után keresi, hogy a "Folyóiratcikkek" un. szakban a 63. oldaltól kezdve mi is található tulajdonképpen. Az oldalak ugyanis számozatlanok, tehát 63. oldal nincs. A szöveges résztől eltekintve /27. oldalig/ egyszerűen nincs oldalszámolás. Ezt az sem menti, hogy egy-egy oldalon bekeretezve 8 tétel található kivágás céljaira kurrens számozással 1-től 723-ig. Miféle formabontás a lapszámolás mellőzése?

A kutató természetesen ezek után keresi az igazi tartalomjegyzéket /nem a bevezetését/, a bibliográfia szakbeosztását, a tárgy- /és esetleg földrajzi- és név-/ mutatót, de semmit sem talál, így kénytelen a Bevezetés-hez fordulni, hátha ott eligazítást nyer. Ott azonban rögtön megtudhatja, hogy "A kutatásszervezési irodalom külföldi anyaga feldolgozásánál elsősorban a MTA "Tájékoztató"-ját vettük alapul" /8.p./. És valóban, a feldolgozott tételek többsége a Tudományszervezési Tájékoztató-ból való. Mi szükség van azonban egy olyan bibliográfiára, amely egy dokumentációs folyóirattól meríti anyagát anélkül, hogy ahhoz hozzátenne valamit, sőt megtalálhatatlanná teszi a folyóiratban szakosportosításban található tételeket?

Visszatérve a Bevezetés-re, a kutató a 11 fejezeten belül valóban hivatkozásokat talál tételszámokra, de csak példászerűen, tehát a Bevezetés gondos áttanulmányozása után is teljesen tanácstalan, hogy mit, hol lehet megtalálni és egyáltalán mit is tartalmaz a bibliográfia.

Az Előszó /5.p./ már figyelmeztet a bibliográfia koncepciójának zavaraira. Az Előszó - miután leírja a munka létrejöttének körülményeit - /az EM hatóságok kezdeményezése/, azt írja, hogy "reméljük, hogy a kiadvány megkönnyíti a kutatók és a kutatásszervezéssel foglalkozó kutatók és az érdekelt szakemberek tájékoztatását ...", majd - megállapítása szerint - e dokumentációs munka tudományos jellegre nem tart igényt.

Mi is hát akkor e bibliográfia: bibliográfia általában, ajánló bibliográfia /lásd tartalomjegyzék/, dokumentációs munka? Ha nem tart igényt a tudományos bibliográfia jellegére, hogyan akarja a kutatóval és kutatásszervezéssel foglalkozókat orientálni? Sajnálatos, hogy a célkitűzésbeli átgondolatlanság a gyakorlati megvalósulás során milyen zürzavarba torkollik.

Pedig a bibliográfia Bevezetés-e, mint szerkesztési koncepció sokat ígérő. Valóban korszerű és tudományos igényű az az elgondolás, hogy különösen egy olyan komplex jellegű témakörrel, mint amilyen a "kutatásszervezés és tudományelmélet", ne csak a bibliográfiai tételek tájékoztassanak, hanem magába a témakörbe is nyújtson szöveges bevezetést. Sajnálatos, hogy ez a helyes elgondolás csak igen kis mértékben valósul meg, illetve az is, amit nyújt, teljesen hatástalanná válik a bibliográfia zürzavarossága miatt.

A Bevezetés több becslésen alapuló érdekes adatot közöl a vo-

natkozó irodalom nyelvi és tematikai megoszlásáról és ha felszínesen is, némileg képet igyekeznek adni a kutatásszervezés tematikájáról. Ennek a Bevezetés-nek kritikai elemzése tulmely a bibliográfia keretein, ezért ezzel kapcsolatban csak egy megjegyzést tesztek. A szerző a hazai kutatásszervezési munkák, illetve irodalom elmáradottságáról ír. Valóban lehetne és kellene is többet és jobbat e téren nyújtani, de ha nem korlátozódott volna ilyen sommás megállapításra, hanem konkrétan bemutatta és legalább bibliográfiailag elemezte volna a vonatkozó magyar szakirodalmat - a Tudományszervezési Tájékoztató bibliográfiai rovata alapján erre megvan a mód - kiderült volna, hogy a helyzet nem is olyan lehangoló; mindenesetre egy e fajta bemutatás hasznos lett volna.

Ami a bibliográfia használatával kapcsolatos "Általános tudnivalók"-at /25-26.p./ illeti, itt kísérlet történik annak a megmagyarázására, hogy a tételek miért kerültek "a la rinfusa" össze. Nem helytálló, hogy a kutatásszervezési irodalmat "nem lehet csoportosítani", jónéhány munka megtette ezt - legfeljebb arról lehet szó, hogy ez nehéz vagy az eddigi megoldások tökéletlenek. Az pedig teljesen elfogadhatatlan, hogy azért nem történt szakosítás, "mert igen sok időt vett volna igénybe"; ez olyasmi, mintha a megrendelt butort deszkadarabokban szállítanák le, mondván, hogy az asztal összeszerelése időigényes, a vevő maga barkácsolja azt össze. Teljes félreértése a bibliográfiai munkának az a kutatónak szóló használati tanács, hogy "... a könyveknél a kérdésekkel részletesen megismerkedni óhajtó kutatónak vagy szakembereknek fáradságot kell venni és a tartalomjegyzék átnézése után megállapítani, hogy vajon a könyv foglalkozik-e a kutatót érdeklő speciális problémával." A bibliográfus vegye magának a fáradságot és csoportosítsa anyagát valamilyen rendezési elv szerint, használjon a több tematikára utaló műveknél utalókat és tárgymutató segítségével operáljon, ne pedig a kutatónak kínálja fel a fáradságot. A bírált használati tanács, illetve szemlélet még akkor is teljesen helytelen, ha a kutató fáradsága nyomán valamilyen értékesebb anyaghoz jutna hozzá, de itt még erről sincs szó, a tematika iránti érdeklődők a bibliográfiában ugyyszólván semmi újat nem kapnak a már ismert dokumentációkhoz és bibliográfiákhoz képest.

A bibliográfia "technikája" sem különb. A folyóiratcikkek címeit csak magyarul adja meg, "mivel a folyóirat címéből kitűnik, hogy a kérdéses cikk miben jelent meg" /25.p./. Mi a helyzet a többnyelvű folyóiratokkal például? A magyarországi "Acták", a svájci "Kyklos" és számos más folyóirat?

Ezek után izelítőként, hogy milyen képtelenségek adódnak az "a la rinfusa"-módszerből, hogyan következnek egymás után a tételek/rövidített címfelvéttellel/:

414. LÁZÁR: A franciaországi műszaki-tudományos dokumentáció...
415. LENGYEL: A Tud.Munkások Világszöv. ...
416. LENSZEN: Kutatás a téglaiiparban ...
417. LEWIS-WECKS: Pereplyukasztásos kártyák ...
/kiemelések R.Gy./

Egy másik példa /ugyancsak rövidített címfelvételekkel/

526. ZVEGINTZOV: Igazgatás ...

527. ZVORUKIN: A tudomány és termelés ...

528. Komplex együttműködés ...

529. A tudományos ismeret özöne ... dokumentáció.

Az 527. tételnél feltehetően befejeződné egy "szak", ezután minden átmenet nélkül következnek a "Komplex együttműködés ...", majd sajátos betűrendezéssel "A tudományos ismeret ...", ezután jön az 530.sz. tétel "A kutatás és a vezetés...", - a szak- és betűrendezés teljes kiismerhetetlenségével.

De a címfelvételekkel sem jobb a helyzet. Az, hogy a magyar szerzők nevét és keresztnévét következetesen vessző választja el, - ami csak az idegen szerzők esetében szükséges - még hagyján. De mit lehet kezdeni egy ilyen felvétellel:

400

KORACH, M.:

A matematika szerepe a technológiai tudományokban.

ÉAKKI Idegennyelvű kiadvány. 1.köt. p. 21-33.

ÉAKKI

Milyen cím az, hogy "Idegennyelvű kiadvány"? Szalai Sándornak, az MTA lev. tagjának neve legalábbis háromféleképpen szerepel: SZALAI Sándor, SZALAY Sándor, Dr.SZALAI Sándor; Hegedűs A. és nem András, utána Hoványi Gábor. Továbbá mi értelme van a Közgazdasági Szemle lelethelyeként megadni az ÉAKKI-t /pl. 324.sz. tétel/, amikor számos helyen megtalálható? Ha elv, hogy a folyóiratok kiadási helyét feltüntetik, akkor miért nem történik ez következetesen /pl. 306.sz. tételnél Research Management, 311.sz. tételnél már szerepel a kiadás helye is, New York - London/.

Mindezek együttvéve és egyéb hasonló fogyatékoságok a minimális szerkesztési gondosság hiányáról vallanak.

A 300 példányban, sokszorosításban megjelent kötetben hiába keressük a lektor/ok/ nevét, ez is arra figyelmeztet, hogy a bibliográfiai kiadványokat is lektorálni kell.

Mindent egybevéve, ez a bibliográfia koncepciója, anyaggyűjtése és feldolgozása, technikája és szerkesztése tekintetében egyaránt elhibázott munka. S itt szabadjon egy szubjektív jellegű megjegyzést: e cikk szerzője több mint fél évtizede foglalkozik a bibliográfia problémakörének bizonyos elméleti kérdéseivel, különösen pedig e tematika információs kérdéseivel és - ha elfogultságról lehet szó - jóindulatúan elfogult a tudományszervezés szakirodalmával, illetve a kapcsolatos információs munkákkal, és nagyon szívesen méltatta volna, emelte volna ki e bibliográfia pozitív oldal-

it, erre azonban e bibliográfia a legnagyobb jóakarattal sem nyújt módot.

Végül néhány következtetés:

1. Szükséges volna intézményesen biztosítani a dokumentációs és bibliográfiai munkák lektorálását. Tájékoztatási szakirodalmunknak a szóbanforgó bibliográfia nem egyedüli nagyon sikerületlen terméke. Valamilyen formában megoldást kellene találniuk az illetékes szervezeteknek az intézményes lektorálásra /a képzőművészeti, iparművészeti alkotásoknál ilyesmi már van/.

2. Amíg az intézményes lektorálást sikerül megoldani, a nem házi használatra szánt bibliográfiákat a kiadó szervezetek lektoráltassák.

3. Az illetékes szervezeteknek fel kellene hívniuk a bibliográfikák előállításával foglalkozó szervezetek figyelmét, hogy a bibliográfikák tervét konzultálják meg /erre talán a KMK szervezetében lehetne megoldást találni és ez vonatkozik az 1. alattiakra is/.

4. A tájékoztatási szakcsajtó elsősorban, de a tudományos folyóiratok is foglalkozzanak többet és kritikusabban a dokumentációs-bibliográfiai kiadványokkal.

5. Számba kellene végre venni - elemzően - a magyarországi dokumentációs-bibliográfiai termést, mielőtt még nemcsak a "szakirodalmi áradat", hanem a "dokumentációs áradat" is elöntéssel fenyegetne.

Mindezek jámbor szándékok maradnak mindaddig, amíg intézményesen e kérdésekkel nem foglalkoznak.